

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

เมืองกำแพงเพชร ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ลักษณะผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ยาวขนานไปกับลำน้ำ มีกำแพงศิลาแลงและคูเมืองโดยรอบทั้ง 4 ด้าน เป็นเมืองโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัย สุโขทัยมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกรุงสุโขทัย ในสมัยอยุธยาเมืองกำแพงเพชร ยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะเมืองหน้าด่านด้านทิศเหนือของอาณาจักร โดยเฉพาะในการป้องกันทัพ พม่าที่จะยกทัพเข้าตีกรุงศรีอยุธยา

ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงหรือฝั่งตรงข้ามของเมืองกำแพงเพชร เป็นที่ตั้งของเมืองนครชุม ซึ่ง เป็นเมืองโบราณสมัยสุโขทัยเช่นเดียวกัน ยังคงปรากฏร่องรอยแนวกำแพงเมืองที่เป็นลักษณะคันดินให้เห็น เป็นบางส่วน และกลุ่มโบราณสถานที่เป็นวัดในพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะนอกตัวเมืองด้าน ทิศใต้

กลุ่มโบราณสถานของเมืองกำแพงเพชรและเมืองนครชุม กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสถานของชาติตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 85 ตอนที่ 41 วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2511 รวมพื้นที่ทั้งสิ้น 2,114 ไร่

ในส่วนของโบราณสถานเมืองกำแพงเพชร แบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มโบราณสถานที่อยู่ ภายในกำแพงเมือง เนื้อที่ประมาณ 503 ไร่ ประกอบด้วย วัดพระแก้ว วัดพระธาตุ เขตพระราชวัง (สระมน) และแนวกำแพงเมืองศิลาแลงที่มีป้อมประตูเมืองอยู่โดยรอบ โบราณสถานอีกกลุ่มหนึ่งจะตั้งอยู่บนภูเขา ลูกรังนอกเมืองด้านทิศเหนือ หรือเขตอรัญญิก ซึ่งประกอบไปด้วยโบราณสถานขนาดใหญ่ น้อย ประมาณ 40 แห่ง เนื้อที่ประมาณ 1,611 ไร่ โบราณสถานกลุ่มนี้นับเป็นงานสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเด่นเฉพาะ ตัวของกลุ่มช่างเมืองกำแพงเพชร ทั้งในด้านการนำศิลาแลงมาใช้เป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง มีความ งดงามทางด้านศิลปกรรม และสะท้อนถึงความชำนาญด้านฝีมือของช่างในอดีต

กรมศิลปากรได้ดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเมืองกำแพงเพชร โดยจัดตั้งโครงการ อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรขึ้น ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2523 เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านการศึกษาและการท่องเที่ยว และได้เปิดอุทยานประวัติศาสตร์อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2534 โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จเป็น องค์ประธานในพิธีเปิด นอกจากนี้คณะกรรมการมรดกโลก ยังได้ประกาศให้โบราณสถานเมือง กำแพงเพชรขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก ในการประชุม ณ เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2534

แม้ว่าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรจะได้เปิดเป็นทางการแล้วก็ตาม แต่ยังมีโบราณสถานอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้ดำเนินการขุดค้น ขุดแต่ง บูรณะ และปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ ด้วยงบประมาณที่ได้รับจัดสรรในแต่ละปีมีจำกัด ไม่เพียงพอกับจำนวนโบราณสถาน ด้วยเหตุนี้ตามแผนเงินกู้เพื่อการท่องเที่ยวและส่งเสริมการสร้างงานภายใต้โครงการ SIP อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จึงได้ดำเนินการโครงการบูรณะปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โบราณสถาน จำนวน 6 แห่ง เพื่อเป็นการหยุดยั้งไม่ให้โบราณสถานมีสภาพเสื่อมโทรมพังทลาย และจะได้พัฒนาให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านการศึกษาและการท่องเที่ยวต่อไป

ป้อมทุ่งเศรษฐี วัดพระแก้วและวัดพระธาตุ เป็นโบราณสถาน 3 แห่ง ที่จะดำเนินการตามโครงการบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ ตามแผนเงินกู้เพื่อการท่องเที่ยวและส่งเสริมการสร้างงานภายใต้โครงการ SIP ซึ่งได้ดำเนินการขุดแต่งโบราณสถานทั้ง 3 แห่งไปแล้ว การบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์จะเป็นขั้นตอนต่อไปของโครงการ

โบราณสถานวัดพระธาตุ เป็นโบราณสถานที่สำคัญและมีขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในเมืองกำแพงเพชร ใกล้กับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร ศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและติดกับวัดพระแก้ว ซึ่งวัดทั้ง 2 แห่งตั้งอยู่ติดกับแนวถนนที่ตัดผ่านเข้ามาตัวเมืองกำแพงเพชร จึงเป็นวัดที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมมาก

วัดพระธาตุมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบด้วยกำแพงวัด ภายในประกอบด้วย เจดีย์ประธาน ซึ่งเป็นเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังแบบศิลปะสุโขทัย มีระเบียงคดประดิษฐานพระพุทธรูปล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน มีวิหารเชื่อมต่อระเบียงคดด้านหน้าเจดีย์ประธาน บริเวณด้านหน้าวิหารจะมีเจดีย์รายสององค์ ด้านทิศใต้ของวิหารมีโบราณสถานลักษณะฐานกลม และนอกกำแพงวัดด้านใต้มีฐานอาคารศาลาอีกหนึ่งหลัง

วัดนี้กรมศิลปากรได้เข้ามาดำเนินการบูรณะตั้งแต่ พ.ศ. 2508 - 2512 แต่ไม่ได้บูรณะทั้งหมดและยังมีโบราณสถานบางจุดได้ดำเนินการขุดแต่งไว้แล้ว แต่ยังไม่ได้รับการบูรณะ ปัจจุบันสภาพโบราณสถานและบริเวณพื้นที่โดยทั่วไป หักพังทลายและทรุดโทรมไปตามกาลเวลา การบูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรีบดำเนินการ

โบราณสถานวัดพระธาตุ ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 85 ตอนที่ 41 วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2511

2. วัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน

ในการบูรณะโบราณสถานวัดพระธาตุ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

2.1 รักษารูปทรงทางสถาปัตยกรรมของเดิมไว้ให้คงอยู่มากที่สุด เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานให้เป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติต่อไป

2.2 เพื่อบูรณะเสริมความมั่นคงแข็งแรงกับโบราณสถาน ตามหลักวิชาช่างที่ดี มุ่งรักษากรรมวิธีโบราณตามความเหมาะสม

2.3 เปลี่ยนปรับปรุงวัสดุเดิมที่หมดอายุการใช้งานและเสื่อมสภาพ โดยไม่เป็นการทำความเสียหายหรือเสื่อมคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปะ

3. เป้าหมายการดำเนินงาน

การดำเนินงานบูรณะโบราณสถานวัดพระธาตุ ประกอบด้วย

3.1 เจดีย์ประธาน ขนาด 15.50 X 15.50 เมตร สูง 24.25 เมตร

3.2 วิหาร ขนาดกว้าง 15 เมตร ยาว 35 เมตร ฐานวิหารสูง 1.90 เมตร

3.3 ระเบียงคด ฐานกว้าง 4.50 เมตร ความยาวรวม 122 เมตร

3.4 เจดีย์รายหมายเลข 2 ขนาด 10 X 10 เมตร สูง 15 เมตร

3.5 กำแพงวัด ความยาว 250 เมตร

3.6 ศาลา ขนาดกว้าง 6.90 เมตร ยาว 28.60 เมตร

3.7 โบราณสถานฐานกลมก่อด้วยศิลาแลง เส้นผ่าศูนย์กลาง 6.80 เมตร สูง 0.70 เมตร

4. ขอบเขตการดำเนินงาน

4.1 ดำเนินการบูรณะโบราณสถาน ตามผังรูปแบบ จำนวน 39 แผ่น และรายละเอียดประกอบแบบ 1 เล่ม ที่ได้รับอนุมัติจากกรมศิลปากร และในการบูรณะจะต้องมีผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ ประกอบด้วย สถาปนิก วิศวกร นักโบราณคดี ช่างศิลปกรรม ควบคุมอย่างใกล้ชิด

4.2 จัดทำรายงานการบูรณะโบราณสถานและปรับปรุงภูมิทัศน์ จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มให้เรียบร้อยสวยงาม ไม่ต่ำกว่า 50 เล่ม

5. ขั้นตอนการบูรณะโบราณสถาน

5.1 บันทึกภาพถ่ายสภาพโบราณสถานก่อนการบูรณะทั้งหมด

5.2 รั้วศิลาแลงและอิฐที่ทรุดเอียงหรือพังทลายออกไปวางเรียงให้เป็นสัดส่วน

5.3 ทำความสะอาดเสริมความมั่นคงของปูนฉาบและปูนปั้น ตามขั้นตอนการอนุรักษ์

5.4 ปรับระดับพื้นเสริมความมั่นคงฐานราก ในส่วนที่รั้วศิลาแลงและอิฐที่ทรุดเอียงจนถึงชั้น

ล่างสุด

5.5 รื้อสกัด ศิลาลงและอิฐ เจาะอัดฉีดน้ำปูนฝังเหล็กข้ออ้อยอาบสังกะสี เทคานคอนกรีตเสริมเหล็กตรอบ

5.6 ก่อศิลาลงและอิฐ ปิดหุ้มคานคอนกรีตเสริมเหล็ก

5.7 เสริมความมั่นคงด้วยการเจาะอัดฉีดน้ำปูน

5.8 ก่อศิลาลงและอิฐกลับคืนตามแนวรูปแบบเดิม

5.9 บันทึกภาพถ่ายระหว่างปฏิบัติงานและจดยางงานการปฏิบัติงานแต่ละวัน

5.10 ปรับพื้นที่เก็บเศษวัสดุ อิฐ ศิลาลงที่เหลือจากการปฏิบัติงาน

5.11 บันทึกภาพถ่ายภายหลังการบูรณะแล้วเสร็จ

5.12 จัดทำรายงานการบูรณะ

6.ระยะเวลาดำเนินการ

ระยะเวลา 190 วัน ตั้งแต่วันที่ 15 กันยายน 2543 ถึง วันที่ 23 มีนาคม 2544

7.คณะกรรมการตรวจการจ้าง

1.นาย สด แดงเอียด	ผอ.ส.บ.ค.พช	ประธานกรรมการ
2.นาย ธราพงศ์ ศรีสุชาติ	ผอ.สนง.บ.ค.พช.ที่ 5 สุโขทัย	กรรมการ
3.นาง อมรา ศรีสุชาติ	หน.อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร	กรรมการ
4.นาย สุตชาย พานสุวรรณ	วิศวกรโยธา 6	กรรมการ
5.นาย วโรภาส วัจนวงศ์จตุรภัทร	ภูมิสถาปนิก 6ว.	กรรมการ
6.นาย พุฒมติพงษ์ แก้วมณี	นายช่างศิลปกรรม 6	กรรมการ
7.นาย บุญเชิด สถาพร	นายช่างโยธา 6	กรรมการผู้ควบคุมงาน และเลขานุการ

8.คณะทำงานห้างหุ้นส่วนจำกัด สามเพชร

นาย อ้าวง	อัครสุธีร์กุล	ผู้อำนวยการโครงการ
นาง รัชณี	อัครสุธีร์กุล	ผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการ
นางสาว กมลวรรณ	อัครสุธีร์กุล	วิศวกรโยธา
นาย นวรัตน์	มงคลคำนวนเขตต์	นักโบราณคดีที่ปรึกษา
นางสาว กษมา	กายไศยานนท์	นักโบราณคดีผู้ควบคุมงาน

นางสาว ทิพารัตน์
นาย สมเกียรติ
นาย สุดใจ
นาย สุรศักดิ์
นาย มังกร
นางสาว จุรีรัตน์
นางสาว บานเย็น
นางสาว รุ่งนภา
นาย สังวล
นาย สාරวย

ภูพลับ
นาระตะ
ชัยพิทักษ์
พันธุ์บุตร
เพ็งศิริ
ศรีธิ
หมอนอิง
ศรีสุพัฒนะกุล
ใจแสน
ทองหล่อ

นักโบราณคดี
ช่างอนุรักษ์ประติมากรรมติดที่
ช่างโยธา
ช่างศิลปกรรม
ช่างสำรวจ
พนักงานฝ่ายข้อมูล
พนักงานธุรการ
พนักงานการเงิน
พนักงานฝ่ายพัสดุ
หัวหน้าช่าง

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร